

Lausunto

31.01.2018

STM093:00/2016

Asia: STM093:00/2016

Romaniasiaain neuvotelukunnan luonnos Romanipoliittiseksi ohjelmaksi (2018-2022)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen (Jyväskylän yliopisto) lausunto Romaniasiaain neuvottelukunnan luonnoksesta Suomen romanipoliittiseksi ohjelmaksi (2018-2022)

Lausuntopyynnön diaarinumero: STM093:00/2016

Soveltavan kielentutkimuksen keskus kiittää Sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua Romaniasiaain neuvottelukunnan luonnoksesta Suomen romanipoliittiseksi ohjelmaksi (2018–2022). Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen lausuntoa ovat olleet laatimassa keskuksen kielikoulutuspolitiikan, monikielisyyden ja maahanmuuton tutkijat sekä keskuksen koordinoiman Kielikoulutuspolitiikan verkoston (Kieliverkoston) asiantuntijat. Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen lausunto keskittyy pääasiassa luonnoksen kohtiin, joissa käsitellään jollakin tavalla romanien kielellisiä, kulttuurisia tai koulutuksellisia kysymyksiä.

Yleistä luonnoksesta romanipoliittiseksi ohjelmaksi

Romanipoliittinen ohjelma ottaa yhdeksällä toimintalinjallaan monipuolisesti ja laajasti huomioon eri elämänalueet, jotta Suomen romanien integroituminen yhteiskuntaan ja elinolot kohentuvat ja ohjelmalle asetetut muut tavoitteet voidaan saavuttaa. Toimintalinjat eivät ole kuitenkaan erillisiä toisistaan, vaan niiden toimet ja toimijat kietoutuvat yhteen monella tavalla. Siksi viestinnän eri toimijoiden ja toimintalinjojen välillä on oltava monipuolista, jatkuvaa ja tehokasta. On myös tärkeää, että toimeenpanon seuranta on koordinoitua ja tutkimukseen pohjautuvaa.

Ohjelmassa on esitetty selkeästi ja konkreettisesti erilaisia toimenpiteitä, joilla toimintalinjojen tavoitteita edistetään. Kaikkien toimenpiteiden kohdalta ei ole kuitenkaan määritelty asian seurantakohtetta, vaikka tämä olisi ehdottoman tärkeää toimenpiteiden toteutumisen arvioimiseksi. Ehdotammekin, että kaikkiin toimenpiteisiin suunnitellaan seurantakohteet.

Hyvät käytänteet voisivat saada enemmän painoarvoa, jos ne koostettaisiin yhteen tai vaihtoehtoisesti kontekstualisoitaisiin osaksi asiaa käsittelevää tekstiä. Tällä tavoin ne eivät jäisi irrallisiksi ja lukijoille vieraiksi. Hyvien käytänteiden yhteyteen voisi laittaa myös linkit, jotta ohjelmaluonnoksen lukija pääsee tutustumaan aiheisiin tarkemmin. Hyvien käytänteiden huomioiminen ja niistä tiedottaminen laajalti on tärkeää, jotta esimerkiksi valtakunnallisesti ja paikallisesti voidaan ottaa mallia hyviksi koetuista käytänteistä.

On hyvä, että ohjelmaluonnoksessa pyritään huomioimaan entistä paremmin myös Suomessa tilapäisesti tai pitkäkestoisesti asuvien ulkomaalaisten tai liikkuvien romanien tarpeet. Ohjelman esipuheen toisessa kappaleessa nostetaan esiin Bulgarian ja Romanian Suomessa tilapäisesti asuvat romanit. Tähän ryhmään ei kuitenkaan kiinnitetä juurikaan huomiota myöhemmin ohjelmassa. Ehdotamme, että tämän kohderyhmän huomioimista läpi ohjelman vahvistetaan, sillä kohderyhmän huomioiminen ja tarpeisiin vastaaminen pitkällä aikavälillä on erittäin tärkeää. Kohderyhmän tarpeiden huomioiminen ei saa jäädä vain hankkeiden varaan. Etenkin toimintalinjoissa 1, 4 ja 5 tulee huomioida paremmin kohderyhmän tarpeet, sillä yhtä lailla tällä kohderyhmällä on oikeus koulutukseen, kieleen ja kulttuuriin, ja ryhmä kohtaa paljon syrjintää.

Nostamme seuraavaksi kolme keskeistä aihealuetta, joita ohjelmaluonnoksessa on vielä kehitettävä eteenpäin. Tämän jälkeen esitämme yksityiskohtaisempia huomioita.

A. Tutkimuksellisen näkökulman vahvistaminen

Romanikiel(t)en sosiolingvistikseen tilanteesta Suomessa tai romanikielen koulutuspolitiikasta on hyvin vähän tutkimusta, jos sitä verrataan kansainväliseen romanikielten tutkimukseen tai esimerkiksi saamen kielten tai suomalaisen viittomakielen tutkimukseen. Romanipoliittisen toiminnan ja päätösten sekä kielen, sen elvytyksen ja opetuksen kehittämisen tulee perustua tutkittuun tietoon. Siksi ohjelmaluonnoksessa mainitun kielenelvytyksen tueksi tarvitaan romanikielen ja -kielikoulutuksen tutkimusta (esimerkkeinä romanikielen ja romanikielisen koulutuksen tutkimus eri koulutustasoilla, mukaan lukien varhaiskasvatus ja esiopetus).

Soveltavan kielentutkimuksen keskus ja Kieliverkosto esittävät, että ohjelmassa huomioitaisiin nykyistä vahvemmin jokaiseen toimintalinjaan kytkeytyvän tutkimuksen rooli ja erityisesti kielikoulutuspoliittisen tutkimuksen rooli, jonka asiantuntemuksella lausunnonantaja tarjoutuu mukaan yhteistyö-, kehittämis- ja tutkimusverkostoon. Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa on myös tarvittavaa asiantuntemusta ja kokemusta esimerkiksi romanikieliä käsittelevän soveltavan

kielitieteen (esim. kielikoulutuspolitiikka, arviointi) väitöskirjan ohjaamiseen tai kielikoulutusta koskevan selvityksen tekemiseen.

B. Kielen aseman nostaminen

Suomen romanipoliittisen ohjelman toimintalinjassa 4 on selkeästi asetettu tavoite vahvistaa romanikielen säilymistä ja kehittymistä. Kielen merkitys yksilöiden ja yhteisöjen elämässä risteää kuitenkin monien muiden alojen kanssa, tärkeimpänä koulutus. Saamen ja viittomakielen lait ovat hyviä esimerkkejä siitä, mihin moniin tilanteisiin kieli liittyy. Täten olisi hyvä jos romanikiel(t)en merkitys kirjattaisiin ohjelmaan tarkemmin myös muihin toimintalinjoihin, erityisesti ainakin toimintalinjaan 1 Koulutus ja 7 Tiedotus.

C. Olemassa olevien verkostojen ja toimijoiden hyödyntäminen kielikoulutuskysymyksissä

Ohjelmaluonnoksessa romanikielen asema nostetaan esiin erityisenä kysymyksenä, mutta on myös huomattava, että aivan viimeaikaisessa opetussuunnitelmatyössä keskeisiksi kielikoulutuksen kysymyksiksi ovat nousseet kielikasvatus, kielitietoisuus ja monilukutaito. Erityisesti kielitietoisuuden käsite läpäisee kielen ja muiden aineiden opetuksen eri koulutusasteilla ja edellyttää kielen roolin vahvistamista niin instituutioilta, opettajilta kuin oppijoiltakin. Tästä näkökulmasta romanikielen kehittämisen, elvytyksen, opetuksen ja tutkimuksen kysymykset liittyvät vahvasti jo olemassa olevaan tietoon. Esimerkiksi opettajien täydennyskoulutus voidaan toteuttaa läheisessä yhteistyössä muiden kielten opettajille tarjottavan täydennyskoulutuksen kanssa. Samoin romanikielen opetus sijoittuu laajempaan yhteyteen muiden omien äidinkielten opetuksen ja oppimisen kanssa.

Kun romanikieli nähdään tasa-arvoisena muiden kielten kanssa, voidaan hyödyntää aiempaa tehokkaammin alan yhteistyökumppaneita ja aiempia hyviä käytänteitä mm. kielipesätoiminnasta.

Romanikielen näkeminen osana laajempaa kokonaisuutta mahdollistaa myös tehokkaamman viestinnän ja tiedottamisen esimerkiksi Kieliverkoston Kieli, koulutus ja yhteiskunta -verkkolehdestä, kielellisten ja kulttuuristen vähemmistöjen sidosryhmätyössä sekä Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen asiantuntijaverkoston osaamisen hyödyntämisen kielikoulutuksen kysymyksissä.

Yksityiskohtaiset huomiot ohjelmaluonnoksesta

- s. 6, kohta 2.1 Ohjelman tavoitteet ja linjaukset: Lisätään tutkimuksen näkyvyyttä lisäämällä maininta tutkimuksesta sekä romanikulttuurin kehittämistä käsittelevään kohtaan (kolmas tavoite) että ohjelman toimeenpanon seuranta käsittelevään kohtaan (viides tavoite).

- s. 7, kohta 2.2. Hallinnolliset rakenteet ja avaintoimijat: Lisätään romanipolitiikan tutkimuksen tekijöitä kotimaisten hallinnollisten rakenteiden luetteloon. Tutkimuksen näkyminen keskeisimmässä yhteistyöverkostossa on tärkeää kohdassa A. mainituista syistä.

- s. 11–12, kohta 3.1.1. Varhaiskasvatus ja esiopetus: Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tukea romanilasten kielellistä kehitystä ja vahvistaa kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä. Ehdotamme, että ohjelmaan kirjataan henkilöstön toiminnan tukemiseksi konkreettisia toimia, joilla romanilasten kielenomaksumista voidaan edistää (esim. tuen ja tiedon tarjoaminen varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja vanhemmille/huoltajille kielen merkityksestä identiteetin kannalta). Lisätään näille toimille seuranta.

- s. 13–14, kohta 3.1.2 Perusopetus: Ehdotamme, että ohjelmaan kirjataan perusopetuksen henkilöstön kielitietoisuuden vahvistaminen sekä opettajien täydennyskoulutuksen lisääminen. Täydennyskoulutuksessa on huomioitava oman äidinkielen opetuksen merkitys ja monikieliset oppilaat romanikieltä unohtamatta.

- s. 15–17, kohta 3.1.3 Lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, korkeakoulutus ja vapaa sivistystyö: Ehdotamme poistettavaksi seuraavan lauseen sen ennalta määräävän ja epäkorrektin luonteen takia: “[-] romaneille ammatillisella koulutuspolulla eteneminen on usein realistinen vaihtoehto.” Ohjelmaan pitäisi sen sijaan vahvemmin kirjata romaniopiskelijoiden ja heidän opiskelutaitojensa tukeminen niin, että heillä olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet hakea lukiokoulutukseen. Ohjelmaan on lisättävä tavoitteeksi myös se, että lukiokoulutuksessa pyritään nostamaan romanien määrää ohjelmakauden aikana. Ohjelmaan on määriteltävä konkreettisemmin myös se, miten vapaan sivistystyön roolia kehitetään romaniyhteisön koulutuksessa.

- s. 18, kohta 3.2 Toimintalinja 2: Ohjelmaan on kirjattava konkreettisemmin, miten ammattiin valmistuvia henkilöitä tuetaan työllistymisessä: työelämäverkoston kasvattamiseksi voidaan tukea toisen asteen opiskelijoiden työharjoittelumahdollisuuksia opintojen aikana, työelämään tutustumista, työelämäopintoja ja yhteistyöprojekteja työelämän ja yrittäjien kanssa.

- s. 26–28, kohta 3.4.1 Romanikielen vahvistaminen: Ohjelmaan on kirjattava konkreettisemmin toimia, joilla edistetään romanikielen koulutusta. Ohjelman toimeenpanon myötä on kiinnitettävä huomiota erityisesti opetuksen lisäämiseen alueelliseen tasa-arvoon pyrkien, kielipesätoiminnan vakiinnuttamiseen, oppimateriaalin tuotannon laajentamiseen sekä romanikielen opettajien määrän lisäämiseen.

- s. 26–28, kohta 3.4.1 Romanikielen vahvistaminen: Ohjelmassa tulee huomioida vahvemmin digitalisaation ja esimerkiksi etäopetuksen tuomat mahdollisuudet kielenopetuksen ja -elvyttämisen kannalta.

- s. 26–28, kohta 3.4.1 Romanikielen vahvistaminen: Ohjelmaan on kirjattava vahvemmin oman äidinkielen opetuksen ja osaamisen merkitys sekä tämän tiedon välittäminen romaniyhteisölle edustajien ääntä kuunnellen.

- s. 26–28, kohta 3.4.1 Romanikielen vahvistaminen: Tämän kohdan toimenpiteisiin on kirjattava tarkemmin se, miten romanikieli tulee huomioida entistä paremmin kansallisen kielivarannon kehittämisessä ja kielistrategian laadinnassa.

- s. 26–28, kohta 3.4.1 Romanikielen vahvistaminen: s. 27, taulukon kohta 55. Ehdotetaan, että lisätään Kielikoulutuspolitiikan verkosto (Kieliverkosto) vastuutahoihin, sillä tällaista toimintaa Kieliverkosto on jo järjestänyt. Vakiinnutetaan vähintään kahden vuoden välein järjestettävä tilaisuus, jossa käsitellään romanien kielikoulutusta ja kielipoliittisia kysymyksiä ja johon otetaan mukaan eri sidosryhmien ja muiden vähemmistökielten edustajia. Tämän lisäksi luodaan verkosto, jossa tiedotetaan vastaavista tilaisuuksista, sillä tähän mennessä tiedotus ei ole tavoittanut sidosryhmiä riittävän laajasti.

- s. 26–28, kohta 3.4.1 Romanikielen vahvistaminen: s. 27, taulukon kohta 60. Ehdotetaan, että lisätään vastuutahoihin Kirjallisuuden vientikeskus FILI (käännöstoiminta ja käännöstietokanta, stipendit kääntäjille).

- s. 26–28, kohta 3.4.1 Romanikielen vahvistaminen: s. 27, taulukon kohta 61. Ehdotetaan, että lisätään Kielikoulutuspolitiikan verkosto (Kieliverkosto) vastuutahoihin, sillä Kieliverkosto on vakiintunut foorumi ja kielenopetuksen ja kielikoulutuspolitiikan tiedotuskanava.

- s. 26–28, kohta 3.4.1 Romanikielen vahvistaminen: s. 28, taulukon kohta 67. Ehdotamme, että erotetaan kohdasta 67. asiat kahdeksi eri kohdaksi: kohdaksi 67. ja kohdaksi 68. (uusi), sillä Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen (Huom, nyt kohdassa 67. vastuutahoissa mainittu nimi väärin!) asiantuntemus ei sisällä kielenelvytystyötä, vaan keskittyy kielikoulutuspolitiikkaan ja sen tutkimukseen. Lisäksi Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen työ tutkimuskeskuksena ei rinnastu luontevasti Saamelaiskäräjien toimintaan. Poistetaan siis kohdasta 67. ”Soveltavan kielentutkimuksen laitos” ja tehdään uusi kohta 68. seuraavalla tavalla:

- kohta 68. Toimenpide: Vahvistetaan romanikieliin liittyvää kielipoliittista tiedotus- ja vaikuttamistyötä sekä kielikoulutuspoliittista tutkimusta. Romanikielen asemaa ja koulutusta käsitellään yhdessä ja tasa-arvoisena muiden kielten yhteydessä.

- kohta 68. Vastuutaho(t): Helsingin yliopisto, Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus ja Kielikoulutuspolitiikan verkosto, Kotimaisten kielten keskus

- s. 43, kohta 3.8 Alueellisen ja paikallisen romanityön kehittäminen: Ohjelmaan on kirjattava entistä vahvemmin se, että valtakunnallisella tasolla on huolehdittava romanien alueellisesta tasa-arvosta koulutuspoliittisissa ja kielikoulutuspoliittisissa asioissa.

- s. 53–54, kohta 4.1 Toimintalinjakohtainen avainindikaattoriseuranta: Lisätään seurantaan kohta romanikielen kielikoulutuspoliittisesta tai muusta kieleen liittyvästä tutkimuksesta.

Yhteenveto lausunnosta

Suomen romanipoliittiselle ohjelmalle on selkeä tarve, sillä romaniyhteisön osallisuutta ja asemaa on kehitettävä. Ohjelmaluonnos sisältää kuitenkin vielä joitakin puutteita: tutkimuksen ja seurannan osuutta on lisättävä, jotta päätöksiä ja toimia voidaan pohjata tutkittuun tietoon. Tämän lisäksi kielen elvytystyötä ja asemaa on vahvistettava ja kielenopetusta on kehitettävä systemaattisesti. Kielikoulutuksen ja kielikoulutuspolitiikan näkökulmia on tuotava jatkossa entistä vahvemmin esille sekä romaniyhteisössä että sidosryhmäyhteistyössä, ja romanikieli tulee huomioida yhdenvertaisena muiden kielten rinnalla esimerkiksi kansallista kielivarantoa kehitettäessä. Jo olemassa olevia verkostoja on hyödynnettävä aiempaa vahvemmin, jotta ohjelman tavoitteet voidaan saavuttaa.

Jyväskylässä 31.1.2018

Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto

Kielikoulutuspolitiikan verkosto

Kyckling Erja

Kielikoulutuspolitiikan verkosto (Soveltavan kielentutkimuksen keskus,
Jyväskylän yliopisto)